

MEDIĀCIJA: PIELIETOJUMS AMERIKAS SAVIENOTAJĀS VALSTĪS UN PERSPEKTĪVAS LATVIJĀ

Jānis Bolis,
LZA goda doktors

Atslēgas vārdi: mediācija, mediācija Latvijā

Autors apraksta mediācijas lietošanu ASV un Latvijā, mediācijas pamatprincipus, mediācijas priekšrocības un trūkumus, salīdzina mediācijas modeļus: problēmu risināšanas mediāciju, transformatīvo jeb pārveidojošo mediāciju un integrēto mediāciju. Autors secina, ka Latvijā var rosīgi darboties kā problēmu risināšanas, tā integrētā mediācija, tikai pašam mediatoram ir jāzina, kuru modeli viņš pielietos. Autors arī iztirzā mediācijas tiesisko regulējumu ASV un topošo tiesisko regulējumu Latvijā. Viņš iesaka Tieslietu ministrijai nekavējoties pieņemt lēmumu vienlaicīgi ieviest mediāciju tiesās. Pēc autora domām, no praktiskās pieredzes, ar laiku radīsies konkrēti ieteikumi un idejas, kā vislabāk papildināt eksistējošo mediācijas normatīvo regulējumu, lai Latvijā ieviestu pilnvērtīgu mediācijas sistēmu. Autors pauž domu, ka Latvijā mediācijas sekmīga attīstība un izaugsme ir pašu mediatoru rokās, un iesaka soļus, kā to paveikt.

Ievads

Strīdi ir daļa no dzīves. Tie ir visur — mājās, sabiedrībā, darbā, skolās, valsts iestādēs. Mēs parasti uzskatām strīdus par kaut ko sliktu. Mēs domājam par skarbiem vārdiem, kaušanos, vardarbību, ieročiem un karu. Tomēr strīdi var būt arī kaut kas pozitīvs. Kāds skaļš strīds var novest pie laba rezultāta, ja tas kalpo kā katalizators labākām attiecībām nākotnē. Sabiedrība var konstruktīvi cīnīties ar pašvaldībām, kā, piemēram, Jūrmalas Aizsardzības biedrība, cīnoties par Jūrmalas pilsētas iedzīvotāju tiesībām piedalīties savas kultūrvides veidošanā. Pilsoņi var sacelties pret diktatoru un pieprasīt demokrātiju, kā to darīja 1988. gadā dibinātā Latvijas Tautas fronte.

Strīdus var risināt dažādi. Mēs varam izvairīties no cīņas, ja nolemjam, ka tā nav to vērts. Mēs varam izvēlēties cīnīties, lai gan tas nozīmē, ka, to darot, mūsu draudzība ir beigusies. Mēs varam mēģināt izrunāties. Bet

mēs varam arī izlemt meklēt kādas trešās personas palīdzību. Tādas personas varētu būt vecāki, skolotāji, priekšnieki, brāļi vai māsas. Bet mēs varam arī izvēlēties mediāciju un sazināties ar kādu personu, ko sauc par mediatoru.

Mediācija ir ārpustiesas process, kur kāda profesionāli izglītota neitrāla persona, kas nav iesaistīta strīdā, palīdz pusēm pašām rast strīda risinājumu. Pēdējos gados sabiedrības un profesionāļu interese par mediāciju ir ļoti pieaugusi. Tā kā mediācija atšķiras no citām strīdu risināšanas metodēm — samierināšanas, sarunām, arbitražas, tiesām, tai ir pašai savā filozofiskā orientācija un metodika. Īpaši Amerikas Savienotajās Valstīs (ASV), bet tagad arī Latvijā, ir profesionāļi, kas sevi dēvē par mediatoriem, un mediācija ir kļuvusi par mācību priekšmetu universitātēs un daudzās citās augstākās izglītības iestādēs kā ASV, tā Latvijā.

Mediācijas vēsturiskās un kultūras saknes

Mediācija bija galvenais strīdu risināšanas veids senajā Ķīnā. Konfūcijs ticēja, ka brīvprātīga pušu salīgšana, nevis kādas trešās personas diktāts, ir labākais strīdu risināšanas veids. Mediāciju senos laikos praktizēja arī Japānā un dažviet Āfrikā. Ķīniešu izcelsmes imigranti ASV uzsāka mediācijas sistēmas savās sabiedrībās. 1920. gadā ASV ebreju sabiedrība Ņujorkā arī sāka izmantot mediāciju. Plašāka mediācijas prakse ASV sākās tikai 20. gs. septiņdesmitajos gados¹.

Mediācija ASV

Pēdējo 40 gadu laikā mediācijas lietošana ASV ir ne tikai strauji pieaugusi, bet arī strauji izplatījusies itin visās jomās. Mediāciju plaši piemēro tiesas, uzņēmumi, valsts iestādes, sabiedrība, mācību iestādes, mediācijas pakalpojumu sniedzēji un vietējo sabiedrību programmas.

- Tiesas — ņemot vērā lietu aizkavēšanos un budžeta problēmas, ar ko saskaras ASV tiesas, tas diez vai ir pārsteigums, ka tās mediāciju izmanto kā vienu no risinājuma iespējām. Gandrīz visu līmeņu tiesas ir rūpējušās, lai mediāciju padarītu pieejamu.
- Uzņēmumi — daudzas korporācijas un uzņēmumi sākuši lietot mediāciju kā līdzekli, lai cīnītos ar strauji pieaugošajām juridiskajām izmaksām. It īpaši mediācija tiek lietota, lai atbrīvotos no liela apjoma atkārtotu lietu izskatīšanas tiesā, ikdienas lietu izskatīšanas tiesā un starpkorporāciju strīdiem.
- Valsts iestādes — papildus tiesām arī valsts iestādes ir sākušas lietot mediāciju. Tiesību akti un izpildvaras rīkojumi veicina un bieži pat pieprasa mediācijas lietošanu noteiktās situācijās.
- Sabiedrība — pašlaik mediācija ir pietiekami labi izveidota, lai sabiedrība kopumā censtos to piemērot. Jomas, kur sabiedrības pieprasījums visnozīmīgākais,

ir ģimenes tiesību un šķiršanās jautājumi, kur plaši tiek praktizēta ģimenes mediācija.

- Mācību iestādes — vēl viens mediācijas attīstības enerģijas avots atrodams mācību iestādēs. Visas mūsdienu prasībām atbilstošās mācību iestādes pašlaik piedāvā mediācijas apmācības.

Mediācijas speciālisti ASV nāk no visām dzīves jomām. Sprototams, ka juristi praktizējas mediācijā, tomēr lielākai daļai mediācijas speciālistu nav juridiskas izglītības. Tie ir gan skolotāji, ārsti, gan uzņēmumu vadītāji, pat mājsaimnieces un citi, kas ir apmācīti mediācijā.²

Mediācija Latvijā

Lai gan daudz jau ir padarīts, Latvijā mediācija vēl arvien ir tapšanas stadijā. 1998. gadā autors sāka mediācijas apmācību Rīgas Juridiskajā augstskolā un citās mācību iestādēs. Mediācijas ieviešanu Latvijā aktīvi atbalsta Tieslietu ministrija un vairākas citas valsts pārvaldes iestādes un sabiedriskās organizācijas. Apmācīti mediatori izcili raksta par mediācijas ieviešanu un pielietošanu.³

Mediāciju izmanto Valsts probācijas dienests, nevalstiskā organizācija "Cietušo atbalsta centrs", Rīgas bāriņtiesa, biedrība "Skalbes", LU Juridiskās prakses un palīdzības centrs, kā arī individuāli praktizējoši mediatori. Eiropas Savienība finansiāli atbalstīja projektu par mediācijas ieviešanu Latvijā 2005.–2007. gadā, tā ietvaros sabiedrība tika iepazīstināta ar mediāciju un tās lomu domstarpību risināšanā, kā arī tika apmācīti jauni mediatori.

ASV valdības grants Rīgas Juridiskajā augstskolā atbalsta mediatoru un domstarpību risināšanas speciālistu apmācību, un Rīgas Juridiskajā augstskolā tika atvērts strīdu risināšanas apmācības centrs. Mediācija kā izvēles priekšmets tika piedāvāta Latvijas Universitātes studentiem, diemžēl krīzes un naudas trūkuma dēļ šīs apmācības ir pārtrauktas. Cik zināms, patlaban mediācija vēl

tiek mācīta tikai Juridiskajā koledžā un Rīgas Juridiskajā augstskolā.

Latvijā patlaban darbojas trīs mediatoru biedrības un asociācijas, kuras sniedz mediatoru pakalpojumus un apvieno cilvēkus, kas savu profesionālo vai brīvā laika darbību saista ar mediāciju. Iesaistīšanās šajās organizācijās ļauj mediatoriem un mediācijas atbalstītājiem veidot savstarpējo komunikāciju, piedalīties nozares attīstībā, iegūt zināšanas un paaugstināt profesionalitāti. Pateicoties Mediācijas padomei, uz kuras sanāksmēm ir aicināti pārstāvji no visām mediatoru organizācijām, tiek uzturēta neformāla saziņa un sadarbība starp dažādām mediācijas popularizēšanā un attīstībā iesaistītajām pusēm.⁴

Priekšrocības

- **Izmaksu ietaupīšana**
Strīdu atrisināšana ar mediācijas palīdzību būs ievērojami lētāka, nekā lietas izskatīšana tiesā. Parasti mediācijā strīdi tiek atrisināti bez jurista palīdzības. Ja tiek izmantota juristu palīdzība, to līdzdalības apjoms var tikt kontrolēts un pirms tiesas lietas izskatīšana samazināta vai vispār izbeigta. Nav apelāciju vai lietas atlikšanas procesuālu problēmu dēļ.
- **Laika ekonomija**
Mediācija samazina laiku, kas nepieciešams lietas atrisināšanai.
- **Privātums**
Daudzi par mediācijas galveno priekšrocību uzskata strīda privātu izskatīšanu. Tas parasti ir gadījumos, kad uz spēles ir likta reputācija, un arī tad, kad puses vēlas ierobežot sabiedrības pieeju dokumentiem, lietišķiem pierādījumiem, lietas izskatīšanai un liecībām.
- **Turpmāku attiecību sargāšana**
Atrisinot strīdu ātri ar mediatora palīdzību, puses bieži vien ir labākā pozīcijā pastāvošo attiecību nosargāšanai, ko var pasliktināt spriedze, ja tiek novilcināta lietas izskatīšana tiesā. Patiesībā diskusijas

temats var būt tieši šo attiecību saglabāšanas elementi. Procesa neformalitāte un mediatora apmācība sekmē sarežģītu attiecību jautājumu apzināšanos.

- **Kopēji ieguvumi**
Mediācijas process var beigties ar risinājumu, kas pusēm rada kopējus ieguvumus. Tieši mediācija ļauj pusēm paplašināt apspriežamo jautājumu loku, lai tiktu ņemtas vērā to plašākas, ilglaicīgākas intereses un tādējādi strīdam tiktu rasts “uzvara—uzvara” veida risinājums.
- **Paaugstināta apmierinātība**
Paaugstināta apmierinātība rodas, jo pašas puses nosaka rezultātu, izmantojot savas idejas un dodot savu piekrišanu.⁵

Trūkumi

- **Iespējams, tiks zaudēts laiks.** Mediācijā vienmēr būs daži strīdi, kur puses nespēs rast vienošanos, un dalībnieki var jautāt, vai šādai lietas izskatīšanai veltītais laiks un pūles bija to vērti.
- **Trūkst tiesas piespiedu funkcijas** — pēc lietas izskatīšanas tiesā dominējošā puse var panākt piekāpšanos tiesas lēmumam. Turpretī pēc lietas nokārtošanas mediācijā, vienīgais autoritatīvais avots ir rakstiska vienošanās. Mediatoram nav pilnvaru piespiest to izpildīt, tomēr mediācijas līguma nosacījumu nepildīšana var prasīt lietas ierosināšanu par līguma laušanu. Toties, ja mediācijas process ir pievienots tiesai, tad mediācijas līgumam var rasties tiesas lēmuma spēks.
- **Lietas, kuru iznākums varētu radīt jaunu tiesisku pamatu, jo mediācija ir privāta un strīda risinājuma precedentu vērtība ir ļoti ierobežota.**⁶

Pamatprincipi

Kā iepriekš minēts, mediators ir neitrāla persona, kura nav iesaistīta strīdā un kura palīdz pusēm pašām rast strīda risinājumu. Mediators noklausās, kā puses pašas raksturo radušos strīdu, un palīdz atrast risinājumu.

Strādājot ar iesaistītajām pusēm, mediators vienmēr seko noteiktiem principiem.

Neitralitātes princips

Neitralitāte nozīmē, ka mediators pret katru no pusēm izturas vienlīdzīgi un taisnīgi. Viņš nepieņem vienas vai otras puses viedokli, neizvēlas vienu no pusēm kā īpašu, kā arī neizlemj, kurš darbojies pareizi vai nepareizi.

Pašnoteikšanās princips

Pašnoteikšanās princips paredz, ka mediators respektē pušu tiesības pašām izlemt, kā tās vēlas savu strīdu risināt. Mediators nedod padomu un neiesaka strīda risināšanas veidu. Tāpat mediators neizlemj, kā risinājums tiks formulēts rakstiski.

Konfidencialitātes princips

Mediators pusēm apsola nevienai personai neizpaust informāciju, ko saņēmis no pusēm mediācijas procesā. Informāciju, ko viņš iegūst privātās sesijās, kurās sarunāties tikai ar vienu no pusēm, mediators izpaužis otrai pusei tikai tad, ja pirmā puse viņu pilnvaros to darīt.

Brīvprātības princips

Šis princips nosaka, ka puses, pirmkārt, nedrīkst būt spiestas nākt uz mediācijas sesiju un, otrkārt, nedrīkst būt spiestas parakstīt vienošanās līgumu, kuram nepiekrīt.⁷

Mediatora prasmes

Strādājot ar pusēm, mediatoram jāpatur prātā četras galvenās lietas.

Pirmkārt, iegūt pušu uzticību. Mediatora pirmais uzdevums ir iegūt pušu uzticību. Pušu uzticība atļauj mediatoram palīdzēt novērst pušu domstarpības.

Otrkārt, iegūt informāciju. Mediatora otrais uzdevums ir iegūt no pusēm informāciju par to, kas ir noticis. Tas dod mediatoram idejas, kā pusēm palīdzēt.

Treškārt, dalīties ar informāciju. Mediatora trešais uzdevums ir motivēt puses dalīties

ar visu būtisko informāciju, ko viņš ir dzirdējis no pusēm privātās sesijās. Šādā veidā puses sāk viena otru saprast. Pušu savstarpēja sa-prašanās ir būtiska, lai iegūtu labu, abām pusēm pieņemamu rezultātu.

Visbeidzot, konstatēt abpusēji izdevīgus risinājumus. Kad mediatoram un pusēm ir vajadzīgā informācija, mediatora uzdevums ir palīdzēt pusēm pārrunāt visus veidus, kā strīds varētu tikt risināts, kamēr puses vienojas par izdevīgāko risinājumu.⁸

Process

Puses, kurām radušās domstarpības, reti izvēlas mediāciju strīda pašā sākumā. Tās mēģina domstarpības risināt citā veidā — ar sarunām, tiesāšanās, kādas paziņas, drauga palīdzību vai tamlīdzīgi. Tāpat puses bieži strīdu ignorē, un strīds netiek aktīvi risināts. Tomēr pēc kāda laika puses konstatē, ka tās nevar strīdu atstāt nerisinātu. Nerisinātais strīds pusēm ir pārāk dārgs prieks naudas, attiecību, neērtības vai citu iemeslu dēļ. Tajā pašā laikā puses jūt, ka tikt līdz uzvarai izmaksās pārāk dārgi vai būs riskanti. No vienas puses, ir grūti pieņemt piedāvāto risinājumu, bet, no otras puses, strīdā negribas zaudēt. Šādā situācijā puses ir nonākušas strupceļā.

Daudzreiz strīdi iestrēgst uz ilgu laiku. Lietu izskatīšana jeb aizkavēšanās tiesā ir viens no uzskatāmiem piemēriem. Tomēr ne vienmēr šādi strīdi ir sāpīgi vai zaudējumus nesoši. Tie var turpināties ilgstoši, bez sevišķiem traucējumiem. Tomēr dažreiz strīds ir tāds, ka puses to nevar atstāt nerisinātu. Šādos gadījumos puses bieži meklē mediatora palīdzību. Sākot strādāt ar pusēm, mediators seko zināmam procesam. Tajā pašā laikā, izmantojot mediatora prasmes, viņš ievēro mediācijas pamatprincipus un procesus.

Vispirms mediators satiekas ar pusēm kopējās sesijās. Pēc tam notiek tikšanās ar katru no pusēm individuāli vienā vai vairākās privātās sesijās. Kad beidzas privātās sesijas, visi atkal satiekas pēdējā kopējā sesijā,

lai pārrunātu atlikušās detaļas, vienotos par risinājumu un sagatavotu līgumu.⁹

Modeļi

Varētu domāt, ka mediācija visur pasaulē darbojas apmēram vienādi, bet tā gluži nav. ASV pastāv divas atšķirīgas mediācijas sistēmas: problēmu risināšanas mediācija un transformatīvā jeb pārveidojošā mediācija. Turpmāk tekstā šīs sistēmas tiks sauktas “problēmu risināšanas modelis”, mediators “problēmu risinātājs” un “transformatīvais modelis”, mediators “transformators”. Citur pasaulē šie modeļi dažkārt tiek modificēti vai apvienoti. Latvijā mediatori līdz šim ir apmācīti ar problēmu risināšanas metodēm un ar 1998. gadā Vācijā izveidoto integrēto mediāciju (turpmāk tekstā “integrētais modelis”, mediators “integrētājs”), kuras filozofiskā orientācijā var atrast problēmu risināšanas un transformatīvo modeļu elementus.¹⁰

Problēmu risināšanas modelis

Vairums ASV mediatoru savā darbā lieto problēmu risināšanas modeli. Šis modelis tiek pretstatīts ar tā saukto transformatīvo modeli. Attiecībā uz vispārējo orientāciju, galveno atšķirību starp šiem modeļiem veido tas, kā konflikts tiek vērtēts sākumā — kā tas tiek definēts mediatora prātā. Ja mediators izmanto problēmu risināšanas modeli, viņš tūdaļ saredz konfliktu kā problēmu, kas jārisina un kuru var atrisināt. Mediators tūdaļ mēģina atrast veidu, kā pārveidot konfliktu, lai abu pušu intereses tiktu izpildītas. Tādējādi tiek meklēts savstarpēji pieņemams uzvara/uzvara risinājums.

Problēmu risināšanas modelis ir domnējošā pieeja ASV, varbūt pat visā pasaulē. Problēmu risināšanas mediators mērķis ir palīdzēt pusēm nekavējoties radīt abpusēji pieņemamu risinājumu, un visa viņa darbība ir koncentrēta uz šī rezultāta iegūšanu. Piemēram, emocijas, kas varētu rasties dusmās un tādējādi novērst vienošanos, tiek kontrolētas. Mediatori mēdz mazināt diskusijas par pa-

gātņi, jo tās bieži ir saistītas ar vainu. Puses tiek aicinātas galveno uzmanību pievērst viņu interesēm, tam, ko viņas vēlas, un izstrādāt veidus, kā to panākt.¹¹

Transformatīvais modelis

Transformatīvais modelis pirmo reizi minēts 1994. gadā Buša un Folgera grāmatā *The Promise of Mediation: Responding to Conflict Through Empowerment and Recognition*.¹² Kā jau iepriekš rakstīts, problēmu risināšanas mediators mērķis ir atrisināt konkrētu strīdu starp pusēm un nākt klajā ar savstarpēji pieņemamu risinājumu tūlītējai, īslaicīgai problēmai. Problēmu risināšanas mediators parasti spēlē ļoti aktīvu lomu procesa vadīšanā.¹³

Tā vietā, Bušs un Folgers argumentēja, ka mediācija var ietekmēt daudz dziļākas izmaiņas starppersonu attiecībās, ne tikai novērst īstermiņa problēmu. Šie autori ierosināja mediāciju, kas mēģina risināt dziļāka līmeņa problēmas cilvēku dzīvē. Autori uzskata, ka mediācijas lielākā vērtība ir tās iespēja ne tikai rast īslaicīgus risinājumus, bet arī mainīt iesaistīto personu ikdienas dzīvi nākotnē. Mediācijā, pēc viņu domām, var puses pārveidot, un mediatoriem ir tikpat svarīgi panākt šāda veida ilgtermiņa pārmaiņas, cik svarīgi ir atrisināt konkrēto problēmu. Transformators ieņem pasīvāku lomu, ļauj pusēm izrunāties, mudina pusēm darboties kā partneriem.¹⁴

Mediācijas modeļi Latvijā

Kad 1998. gadā sāku lasīt lekcijas par mediāciju Rīgas Juridiskajā augstskolā un citās mācību iestādēs, es mācīju problēmu risināšanas modeli, uzskatot konfliktu galvenokārt kā problēmu, kas ir tūdaļ risināma un kuru var uz vietas atrisināt ar mediators aktīvu līdzdalību.

No 2005. līdz 2007. gadam Eiropas Savienība finansiāli atbalstīja *Twinning* projektu Latvijā. Tā ietvaros tika apmācīti mediatori ar tā saukto integrēto mediācijas metodi. Integrētās mediācijas filozofiskā orientācija sastāv

no abu problēmu — risināšanas un transformatīvās mediācijas — elementiem ar pasīvāku meditora līdzdalību.¹⁵

Kādēļ tad tas rada problēmu? Manuprāt, katram Latvijas mediatoram ir jāizlemj, kuru mediācijas metodi viņš galvenokārt pielietos. Apmēram viena trešdaļa mediatoru Latvijā ir apmācīta pēc problēmu risinātāju programmām, viena trešdaļa — pēc integrētāju programmām, un viena trešdaļa ir mācījusies abas metodes.

ASV modeļa izvēle nav tik būtiska, jo problēmu risināšanas modelis ir dominējošs. Gandrīz visi mediatori seko problēmu risināšanas modelim. Transformācijas modelis tiek reti pielietots, un integrētās mediācijas modelis nav ieviesies mediatoru praksē. Toties Latvijā, ņemot vērā atšķirīgās mediatoru apmācības problēmu risināšanas un integrētās mediācijas metodes, daļa mediatoru ir iepazīstināta ar abiem modeļiem. Daži ASV eksperti izsaka viedokli, ka nav svarīgi, kuram modelim mediators seko, ja tik mediators ir izveicīgs abās jomās.¹⁶ Es tam nepiekrītu. No pieredzes varu teikt, ka darba gaitā visu mediatoru rīcība atspoguļo vienu vai otru modeli. Pāriet no viena uz otru ir grūti. Latvijā var rosīgi darboties kā problēmu risinātāji, tā integrētāji, bet pašam mediatoram ir jāzina, kuru modeli viņš pielietos.

Autors, problēmu risinātājs, savu mediatora lomu raksturo šādi: "Mediatora darbs ir pārrunāt iespējamus risinājumus, motivēt un mudināt puses uz risinājuma sasniegšanu, nevis noteikt, kā strīds būtu jārisina."¹⁷ Toties integrētāji, *Twining* projekta entuziasti, savu lomu saredz citādāk: "Mediatora uzdevums ir radīt telpu visu pušu pozīcijām, lai tās var patstāvīgi rīkoties un vienoties pārrunās."¹⁸

Lai rastos dziļāka sapratne, kādēļ sabiedrībai ir būtiski zināt, kuras mediācijas modeļa speciālistu izvēlēties strīda risināšanā, jāsalīdzina veidi, kā katrā modelī apmācīts mediators darbotos.

Problēmu risinātājs sarunās ņemtu aktīvu lomu. Parasti viņš vadītu diskusijas. Viņš pie-

dāvātu iespējamus risinājumus. Atceroties, ka viņam ir jābūt neitrālam, viņš tomēr mēģinātu puses pārliecināt uz piekāpšanos. Tāds mediators vienmēr domās, kā tikt pie risinājuma. Tas ir viņa galvenais uzdevums.

Turpretī integrētājs procesā ieņemtu pasīvāku lomu. Viņš uzskatītu sevi par diskusiju uzraudzītāju, kas mudina puses uz sarunām. Sarunu temati un ilgums paliktu pušu rokās, un puses kļūtu par partneriem risinājuma meklēšanā.

Šo starpību var labāk izprast, ja sīkāk apskata, kā vienā vai otrā modelī apmācīts mediators darbotos tipiskā mediācijas sesijā.

Katrā mediācijā puses tuvojas risinājumam tikai tad, ja pašas tā izvēlas; visas vienošanās ir brīvprātīgas. Tāpat ir pareizi teikt, ka puses ierodas mediācijas sesijā ar pretmetību: viņas vēlas gan uzvaru, gan strīda risinājumu. Puses arī zina, ka ir citi veidi, kā strīdu risināt (piemēram, tiesa), un viņas nemitīgi vērtē, kā viņiem varētu kļāties, ja strīds tiktu risināts citur. Tādēļ mediācijas sesijās vienmēr ir spiediens mediācijas procesu pārtraukt par labu kādam citam strīda risināšanas veidam. Tādēļ mediatora uzdevums, vadot mediācijas sesiju, ir darīt visu iespējamo, lai puses turpinātu sarunas. Patiešām, tā kādreiz ir mediatora svarīgākā loma. Ja viņš domātu, ka risinājums ir iespējams, problēmu risinātājs aktīvi iestātos par sarunu turpināšanu, bet integrētājs būtu pasīvāks.

Dažreiz puses ierodas mediācijas sesijā, sasveicinās un tūdaļ uzsāk sarunas. Tādos gadījumos kā problēmu risinātājs, tā integrētājs var vislabāk veicināt risinājumu, runājot pēc iespējas maz, pat ļoti maz. Bet ir arī tādas mediācijas, kur pusēm, kas apsēžas pie sarunu galda, nav prasmes vai vēlēšanās uzsākt sarunas. Tad mediatoram ir jāizlemj, cik daudz vai cik maz viņš iesaistīsies. Ja mediators domā, ka puses pašas var tikt galā, mediatora loma ir mazāka. Galu galā puses pārzina strīdu labāk nekā mediators un zina, kāds risinājums varētu viņas apmierināt. Toties, ja mediators izlemj, ka pusēm vajadzīga

palīdzība, tad viņam jādara viss iespējamais, lai sarunas turpinātos. Problēmu risinātāja uzskats būs tāds, ka galvenais mediatora pienākums ir tikt pie strīda risinājuma. Tādēļ problēmu risinātājs uzvestos agresīvāk, integrētājs pasīvāk.

Dažos strīdos vienas puses klātbūtne darbojas kā elektriskais šoks, otrai saasinot strīdu un pazeminot racionalitāti. Bet citos gadījumos puses ierodas, saprotot, lai tiktu pie risinājuma, ir jāatdala cilvēks no problēmas. Katra mediatora pamata vērtējums tādēļ — vai pusēm atļaut sarunāties vienai ar otru vai tikai ar mediatoru. Mediatora spriedums ir atkarīgs no viņa vērtējuma, cik daudz puses viena otru iespaido un cik svarīgi ir pusēm vienai otru konfrontēt. Mediatora lēmums saistīts tikai atsevišķi ar katru no pusēm ir arī saistīts ar mediatora ietekmes izvēli. Satiekoties tikai atsevišķi, mediators patur lielāku kontroli pār to, cik daudz vai maz viņš dalīsies ar informāciju, ieskaitot saturu, toni un laiku, kad to darīt. Manuprāt, problēmu risinātājam ar šādam situācijām klātos vieglāk.

Pat visvienkāršākajā mediācijā rodas daudzi jautājumi, kurus var pārrunāt. Sarežģītus gadījumos vai gadījumos ar garu sadzīves vēsturi, tematu izvēle ir milzīga. Vienādi vai otrādi, mediatora pienākums ir sarunas fokusēt. Kādreiz noderīgi sastādīt mediācijā pārrunājamo jautājumu sarakstu, bet tad ir ļoti svarīgi, lai tas būtu elastīgs un izmaināms, jo sesijas gaitā sarunu temati gandrīz vienmēr mainās. Mediācijā pušu acīs strīdam būtu jāizskatās citādam, sesijai virzoties uz priekšu, ieskaitot pārrunājamus jautājumus. Piemēram, kas kādreiz bija tikai naudas jautājums, pārvēršas par laika vai lepnuma jautājumu. Problēmu risinātāja pienākums ir ievērot šīs izmaiņas un fokusēt sarunas optimālajā variantā, lai rastos risinājums, savukārt integrētājs ļaus pusēm noteikt tēmu secību.

Turklāt mediatora pienākums ir rosināt jautājumus, kas sarunās tiek aplēpti, bet kuru identifikācija un pārrunāšana varētu rast risinājumu. Piemēram, puse—atbildētājs

var raksturot strīdu kā principa jautājumu, lai noslēptu naudas trūkumu. Tādā gadījumā ir svarīgi, lai privātā sesijā mediators noskaidro atbildētāja finansiālo situāciju. Problēmu risinātājs ar puses—atbildētāja atļauju lietu pārrunātu kopējā sesijā. Problēmu risinātājs uzvestos agresīvāk, integrētājs pasīvāk.

Būtisks ir arī jautājums, kad būtu jāpāriet no viena temata uz citu? Problēmu risinātājam ir divi skaidri brīži, kad jāmaina virziens:

- 1) vai nu sarunas atkārtojas;
- 2) vai mediators nezina, ko ar šo tiešo jautājumu tālāk darīt.

Manuprāt, integrētājs atļautu pusēm turpināt sarunas pēc viņu izvēles.

Mediatora stila izvēles būtiskumu var vislabāk izprast, ja salīdzina divus strīdus.

Strīds Nr. 1.

Aizņēmējs neizpilda savas mājokļa hipotekārā kredīta atmaksas saistības. Aizņēmējs piedāvā atmaksas modifikāciju, bet banka nepiekrīt. Puses vienojas par mediāciju.

Strīds Nr. 2.

Ilgus gadus precēts pāris pēc bērnu izaudzināšanas un izskološanas pievērsās jaunām, atšķirīgām interesēm. Tādēļ rodas domstarpības. Pāris nevēlas šķīrties un vienojas par mediāciju, lai attiecības uzlabotu.

Autors secina, ka strīdā Nr. 1 puses meklē specifiskas problēmas ātru risinājumu. Turpmāku attiecību sargāšana vai uzlabošana neliekas pārāk svarīga. Turpretī strīdā Nr. 2 turpmāku attiecību sargāšana un uzlabošana ir būtiskākais jautājums. Ja viņiem tiks izskaidroti abi mediācijas modeļi, puses strīdā Nr. 1 izvēlēsies problēmu risinātāju, toties strīdā Nr. 2 vienosies par integrētāju.

Tiesiskais regulējums ASV

Ņemot vērā valdības iestāžu daudzumu, ASV mediācijas tiesiskais regulējums ir ļoti atšķirīgs. ASV piecdesmit pavalstīs mediācijas notiek, sekojot katras pavalsts mediāci-

jas regulām. Mediācijas modeļi un procesi netiek regulēti. Lai gan daudzas pavalstis iesaka mediatoru kvalifikācijas kritērijus, neviena tos neuzstāda kā absolūtus standartus individuāliem mediatoriem. Katrā pavalstī mediatori var darboties pilnīgi privātā sesijā, tas ir, sesijā, kuru Latvijas Tieslietu ministrija (TM) dēvē par tiro mediāciju, bez atļaujas vai sertifikāta. Runājot pat par tiesām pievienotu mediāciju, kuru Tieslietu ministrija dēvē par tiesu atvasinātu mediāciju, Kanzas pavalsts augstākā tiesa norāda, ka, ņemot vērā pušu brīvās izvēles principu, nekādiem valsts apliktiem mediatoru kvalifikāciju standartiem nevajadzētu būt.¹⁹ Tādi formulējumi, īpaši uzsverot pušu brīvās izvēles principu, ir atrodami daudzos ASV pavalstu normatīvajos aktos un tiesu noteikumos.²⁰

Mediatoru kvalifikāciju regulēšanas vietā ASV pavalstis ir izvēlējušās radīt mediatoru sarakstus, kas iekļauj un apraksta katra mediators pieredzi un kvalifikāciju. Šiem sarakstiem ir divi nolūki. Pirmkārt, izveidot kvalifikācijas kritērijus tiem mediatoriem, kuri saņem valdības atļauzību vai ieteikumu, un, otrkārt, radīt kvalificētu mediatoru datu bāzi pusēm, advokātiem, tiesām un vispārējai sabiedrībai, kas izmanto brīvā tirgus mediatoru izvēli.²¹

Visās pavalstīs puses var izvēlēties jebkuru mediatoru, neskatoties uz kvalifikāciju pirms došanās uz tiesu. Gandrīz visur brīva mediators izvēle turpinās arī pēc tiesas procesa iesākšanas. Tikai divās pavalstīs pusēm mediators ir jāizvēlas iepriekš radītā mediatoru sarakstā. Gadījumos, kur tiek izveidoti kvalifikācijas kritēriji tiem mediatoriem, kas saņem valdības atļauzību vai ieteikumu, tiesnešiem ir liela rīcības brīvība šo kritēriju interpretēšanā.²²

Tiesiskais regulējums Latvijā

Latvijā mediācijas tiesiskais regulējums vēl arvien kavējas. TM izstrādātā koncepcija, no kuras radās Ministru kabineta rīkojums Nr. 121, vēl nav izpildīta.²³ Koncepcija paredz četrus mediācijas modeļus:

- 1) tiro mediāciju, kuru veic mediators ārpus tiesas;
- 2) tiesas atvasinātu mediāciju, kuru veic mediators pēc pusēm saistoša vai nesaistoša tiesas ierosinājuma;
- 3) tiesas mediāciju, kuru tiesas procesa ietvaros veic tiesnesis vai cits tiesas darbinieks;
- 4) integrēto mediāciju, kurā tiesa tiesvedības procesā mēģina rast iespēju pušu sadarbībai.

Koncepcijā tika norādīts, ka šie modeļi tiks ieviesti pakāpeniski, pēc izpēti, vispirms tirā un tad, pēc nenoteikta laika, tiesas atvasinātā mediācija, utt.

2010. gada janvārī TM koncepciju papildināja un nāca klajā ar Pasākumu plānu "Mediācijas ieviešana civiltiesisku strīdu risināšanā" īstenošanai 2010.–2012. gadam.²⁴ TM plānā secināts, ka tīrās mediācijas pašorganizācijas modelis darbojas sekmīgi, tomēr pastāv risks, ka, turpinoties palielināties mediācijas piedāvājumam un pieprasījumam, Latvijā var rasties pārāk dažādi pakalpojuma sniegšanas standarti. Līdz ar to TM iesaka, ka būtu nepieciešams virzīties uz vienotu mediācijas procesa pamatprincipu noteikšanu. Šī mērķa sasniegšanai TM plāno izstrādāt Mediācijas likumu. Tajā tiktu ietverts tādu terminu kā mediācija, mediators, mediācijas dalībnieki, sertificēts mediators, sertificētu mediatoru saraksts un vienošanās skaidrojums. Turklāt likumā tiktu nostiprināti mediācijas pamatprincipi. Likumprojekta izstrādes process būšot jāsaskaņo ar Civilprocesa likumu, Administratīvā procesa likumu un citos normatīvajos aktos ieterto tiesisko regulējumu.

Lai veiksmīgi tiktu ieviesta tiesas atvasinātā mediācija, pasākuma plānā TM arī iesaka izpildīt divus būtiskus nosacījumus — pietiekamu mediatoru skaitu un nodrošināt mediācijas kvalitāti. Tā kā tiesas atvasinātā modeļa ietvaros mediāciju iesaka vai uzliek par pienākumu izmantot tiesa, tai esot jābūt pārliecinātai par to mediatoru pietiekamu

profesionālo sagatavotību. Līdz ar to privātajiem mediatoriem, kas vēlas sniegt mediācijas pakalpojumu pēc tiesas ieteikuma vai saistoša norādījuma, jābūt sertificētiem.

Pasākuma plānā ir paredzēts, ka tuvāko divu gadu laikā notiks arī Tiesu informatīvās sistēmas pilnveidošana, tiesnešu apmācība, kā arī sabiedrības informēšana par mediāciju.²⁵

Autors argumentē, ka šis ir īstais laiks koncepciju un pasākuma plānu pārdomāt un tūlīt ieviest praksē tikai tiro un tiesas atvasināto mediāciju, bez garām debatēm, pakāpeniskās ieviešanas birokrātiska monitoringa vai sertificēšanas.

Šobrīd Latvijai ir tikpat kā brīvas rokas, kā sākt mediāciju tiesiski regulēt. Jārēķinās vienīgi ar Eiropas Parlamenta un Padomes 2008/52/EK direktīvu, kura īpaši attiecas tikai uz pārrobežu strīdiem. Direktīva arī nosaka galvenās vadlīnijas un dod valstīm lielu rīcības brīvību.²⁶

Autors uzskata, ka patlaban nav jāgaida pilnvērtīgas mediācijas sistēmas izveidošana, bet bez kavēšanās jāsāk mediāciju praktiski pielietot, sevišķi tiesās, mācīties no pieredzes un ar laiku, soli pa solim, valstī ieviest pilnvērtīgu mediācijas sistēmu.

Pirmkārt, kā var secināt no pieredzes ar TM koncepciju, pilnvērtīgas sistēmas izstrādāšana prasīs ilgu laiku. Patlaban Latvijā ir apmācīti kādi divi simti mediatoru, ir jūtams entuziasms par mediāciju. Ja apmācītiem mediatoriem nebūs ko darīt, viņi zaudēs interesi, pievērsīsies citām nodarbībām.

Otrkārt, mediācija Latvijā vēl arvien ir tapšanas stadijā. Latvijā vēl nav pietiekami lielas pieredzes mediācijas praksē ne TM, ne pašiem mediatoriem, ne tiesām. Varētu argumentēt, ka jāņem piemēri no citām valstīm. Bet, kā arī rāda TM koncepcija, katrā valstī mediācija ar laiku attīstās citādi. Ja bez pieredzes tiks ieviesta pilnvērtīga mediācijas sistēma, pēc laika pieredze rādīs, ka sistēmā šis tas nestrādā kā vajadzētu. Var pat gadīties, ka ieviestā sistēma traucē mediācijas attīstī-

bu un augšanu. Piemēram, varētu būt pārāk augsti vai ierobežoti mediatoru kvalifikācijas kritēriji.

Tieslietu ministrija, tāpat kā visi regulatori pasaulē, domā, ka viņiem ir jāregulē *ad nauseam*, ka bez regulācijas nekas nevar notikt. Autors šim viedoklim nepiekrīt. Tieši patlaban augšminēto iemeslu dēļ Latvijā nav vajadzīga regulācija, ir vajadzīga mediācijas praktiskā attīstība, prakse un pieredze. TM grib mediāciju Latvijā ieviest, to regulējot no augšas, birokrātiski lēni un pakāpeniski. Turpretī, pēc autora ieskata, pareizi ir mediāciju ieviest no apakšas — ar praksi un pieredzi. Autors uzskata, ka būtu vēlams, ja Tieslietu ministrija bez kavēšanās darītu visu nepieciešamo (ierosinot, ja tas vispār ir vajadzīgs, tikai pavisam fundamentālu normatīvo regulējumu), lai pie pirmās iespējas varētu īstenot šādus priekšlikumus²⁷:

1. Nekavējoties pieņemt lēmumu vienlaicīgi ieviest tikai tiro un tiesas atvasināto mediāciju. Autors uzskata, ka integrētā mediācija var noderēt dažās tiesas atvasinātās mediācijās, piemēram, ģimeņu strīdos. Arī šo modeli varētu tūdaļ ieviest tiesas atvasinātās mediācijās.
2. Pēc autora domām, ir bīstami akli paļauties uz citu valstu pieredzi, TM tomēr derētu papētīt ASV pavalstu mediatoru sarakstu sistēmu, kas iekļauj un apraksta katra mediatora pieredzi un kvalifikāciju. Tad, sadarbojoties ar mediatoru asociācijām, izveidot apmācītu mediatoru sarakstu, ņemot vērā viņu dzīvesvietas.
3. Atsaucoties uz sarakstu, izvēlēties pirmās instances tiesas, kurām būtu pieejami apmācīti mediatori, un dot šīm tiesām pavisam vienkāršas instrukcijas: ja, sākot ar noteiktu datumu, tiesas zālē atrodas mediatori, kas ir gatavi strādāt, tiesnešiem ir uzdots tiesas sēdes sākumā pusēm izskaidrot un piedāvāt, ne pavēlēt mediācijas procesu. Ja puses izvēlas mediāciju, viņas dodas uz atsevišķu telpu, kur kopā ar mediatoru mēģina rast strīda risinājumu.

Ja puses vienojas, viņu līgums darbojas kā tiesas lēmums, ja nevienojas, tiesas sēde tiek turpināta.

4. Ņemot vērā pušu brīvās izvēles principu, informēt sabiedrību un mediatoru asociācijas, ka tirā mediācija var darboties bez ierobežojumiem. Protams, ja individuālās mediatoru asociācijas vēlas to darīt, viņas var izveidot kvalifikācijas kritērijus saviem biedriem.
5. Ja augšminētie ieteikumi tiks īstenoti, no praktiskās pieredzes ar laiku radīsies konkrēti ieteikumi un idejas, kā vislabāk papildināt eksistējošo mediācijas normatīvo regulējumu, lai Latvijā ieviestu pilnvērtīgu mediācijas sistēmu.
6. Autors neatbalsta TM ieteikto tiesas mediāciju, kuru tiesas procesa ietvaros veic tiesnesis vai cits tiesas darbinieks. Lielākā daļa no tiesnešiem un tiesas darbiniekiem nav apmācīti mediācijas procesā. Ja viņi tiktu apmācīti, viņiem būtu grūti ievērot mediācijas pamatprincipus, sevišķi neitralitātes, pašnoteikšanās un brīvprātības principus. Viņi ir pieraduši lemt, izšķirt strīdus, nevis palīdzēt pusēm pašām to darīt. Ņemot vērā tiesu noslogojumu, viņu tendence būtu ne tikai ieteikt iespējamus risinājumus, bet arī noteikt pusēm, kā strīds jārisina.

Nobeigums un ieteikumi

Kā jau sacīts, Latvijā mediācija vēl arvien ir tapšanas stadijā. Tomēr daudz jau panākts. Ir apmācīti vairāki simti mediatoru, kas ir kompetenti sniegt mediācijas pakalpojumus, darbojas trīs mediatoru asociācijas, kuras konsultējas ar TM par mediācijas normatīvo regulējumu. Var secināt, ka mediācijas ieviešanas pirmā fāze teicami izpildīta. Bet tas ir tikai sākums, jāsāk strādāt pie otrās, pašas svarīgākās fāzes, lai mediācija Latvijā kļūtu par nozīmīgu domstarpību risināšanas metodi. Var droši secināt, ka Latvijā mediācijas sekmīga attīstība un izaugsme ir pašu mediatoru rokās. Ja mediācija Latvijā neizveidosies

par būtisku domstarpību risināšanas metodi, vainojami būs paši mediatori. Daži ieteikumi, kā, manuprāt, to paveikt.

1. Mediatoru asociāciju un individuālu mediatoru pirmais pienākums ir sabiedrības izglītošana un informēšana par mediāciju un tās priekšrocībām. Latvijas sabiedrība par mediāciju nav informēta vai ir slikti informēta. Ja arī virspusēji zina, tad nesaprot, kā mediācija varētu palīdzēt, vai kādu modeli izvēlēties. Varbūt kā viedoklis no padomju laikiem, taču vēl joprojām bieži tiek secināts — es, nabaga cilvēks, pats neko nespēju, lai nu tiesnesis izlemj. Tāda domāšana ir jāmaina, un tas notiks tikai pēc tam, kad sabiedrībai būs sniegta visa būtiskā informācija. Latvijas mediatoriem, darbojoties individuāli vai ar mediatoru asociācijām, sabiedrībai būtu jādod šāda informācija: kas ir mediācija; kādas ir tās priekšrocības; kā mediators raksturo savu mediatora stilu; kur mediators apmācīts, un saskaņā ar to, kāda ir viņa pieeja mediācijai; kā mediators darbojas mediācijas sesijās.
2. Mediatoru asociāciju un individuālu mediatoru nākamais pienākums ir aktīvi lobēt mācību iestādes, lai tās turpinātu vai atsāktu mediatoru apmācības. Latvijas Universitātē trīs semestrus sekmīgi darbojās C daļas izvēles kurss “Mediācijas pamatprincipi un prakse”, kas krīzes un naudas trūkuma dēļ vairs nenotiek. Kurss noteikti būtu jāatsāk. Mediatoru asociācijām un individuāliem mediatoriem ir aktīvi jāstrādā, lai mediācija nepazustu no mācību iestāžu piedāvāto kursu sarakstiem. Naudas trūkuma dēļ tas diemžēl varētu notikt.
3. Mediatoru asociācijām ir jāturpina jaunu mediatoru apmācības, un, ja kāda asociācija apmācības nav vēl iesākusi, tas ir jādara.
4. Mediatoru asociācijām un individuāliem mediatoriem Latvijā sabiedrībai jāpievērš pakalpojumi bezmaksas veidā. Tas

varbūt vairāk, nekā informatīvi publiska uzstāšanās popularizēs mediāciju.

5. Mediatoru asociācijām un individuāliem mediatoriem ir jārūpējas, lai mediatori vairāk strādātu skolās. To vajadzētu darīt visās Latvijas skolās, nepieciešams tikai aktīvi ierosināt.
6. Mediatoru asociācijām jāturpina sadarbība ar TM, lai netiktu pieņemti normatīvie akti, kas traucē mediācijas attīstību Latvijā. Kā jau minēts, ja Latvijā tiks ieviesta mediācijas sistēma un pēc laika pieredze rādīs, ka ieviestā sistēma nestrādā, to pārmainīt būs grūti. Var pat gadīties, ka sistēmas elementi, piemēram, pārāk augsti vai ierobežoti mediatoru kvalifikācijas kritēriji, traucē mediācijas attīstību un augšanu.
7. Mediatoru asociācijām jānovērš ieteikumi, kas ir pretrunā ar mediācijas pamatprincipiem. Manuprāt, labs piemērs ir TM ieteiktā tiesas mediācija, kur tiesas procesa ietvaros tiesnesis vai cits tiesas darbinieks strādā kā mediators. Kā jau sacīts, tiesnešiem un tiesas darbiniekiem būtu grūti ievērot mediācijas pamatprincipus, sevišķi neitralitātes, pašnoteikšanās un brīvprātības principus. Viņi ir pieraduši lemt. Ņemot vērā tiesu noslogojumu, viņu tendence būtu ne tikai ieteikt iespējamus risinājumus, bet arī noteikt pusēm, kā strīds jārisina.
8. Darīt visu iespējamo, lai tiesas atvasinātā mediācija tiktu nekavējoties īstenota. Kaut vai vienā tiesā būtu tūdaļ jāuzsāk pilotprojekts.²⁸ Tā, no praktiskās pieredzes, sāks rasties konkrēti ieteikumi un idejas, kā vislabāk rakstīt normatīvo regulējumu, lai Latvijā ieviestu pilnvērtīgu mediācijas sistēmu.

Mediācijas attīstība Latvijā šodien ir krustcelēs, tā var sekmīgi attīstīties vai kļūt pasīva. Patlaban mediācijas process ir kustībā, ir jūtams entuziasms. Apmācītie mediatori gaida darbu. Ja augšminētie ieteikumi

netiks ņemti vērā, var gadīties, ka mediācijas attīstība Latvijā var apstāties. Pēc visa, kas jau ir paveikts, tas būtu žēl.

Avoti un piezīmes

Par ieteikumiem raksta sagatavošanā autors izsaka pateicību *mg. sc. soc.* Sandrai Zilei Gereišai, Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Juridiskās prakses un palīdzības centra direktorei, mediatori.

¹ Taylor A., Folberg, J. *Mediation. A Comprehensive Guide to Resolving Conflicts Without Litigation*. San Francisco, California: Jossey-Bass Publishers, 1984. 1–7 lpp.

² Hoffman D. A. *Massachusetts Alternative Dispute Resolution*. Charlottesville, Va., The Mitchie Company, 1996. 3.1–4.15 lpp.

³ www.Mediacija.lv

⁴ Turpat.

⁵ Hoffman D. A. *Massachusetts Alternative Dispute Resolution*. 3.1–4.15 lpp.

⁶ Bolis J. *Mediācija*. Rīga: Juridiskā kolekcija, 2007. 16.–46. lpp.

⁷ Turpat.

⁸ Turpat.

⁹ Matz D. *Notes Toward a Theory of Mediation Unpublished*. 1996.

¹⁰ Hofmans R., Rotfišere D. B., Trosens A. (izd.). *Mediācija. Mediācijas pamati teorijā un praksē*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2007.

¹¹ Matz D. *Notes Toward a Theory of Mediation Unpublished*. 1996.

¹² Baruch Bush R. A., Folger J. P. *The Promise of Mediation: Responding to Conflict Through Empowerment and Recognition*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers, 1994.

¹³ Matz D. *Notes Toward a Theory of Mediation Unpublished*. 1996.

¹⁴ Baruch Bush R. A., Folger J. P. *The Promise of Mediation: Responding to Conflict*

- Through Empowerment and Recognition*. 2. lpp.
- ¹⁵ Hofmans R., Rotfišere D. B., Trosens A. (izd.). *Mediācija. Mediācijas pamati teorijā un praksē*.
- ¹⁶ Newberry S. *Problem Solving Versus Transformative Mediation?* www.mediate.com
- ¹⁷ Bolis J. *Mediācija*. 15. lpp.
- ¹⁸ Hofmans R., Rotfišere D. B., Trosens A. (izd.). *Mediācija. Mediācijas pamati teorijā un praksē*. 110. lpp.
- ¹⁹ www.mediationworks.com
- ²⁰ Turpat.
- ²¹ Turpat.
- ²² Turpat.
- ²³ Konceptija "Mediācijas ieviešana civiltiesisku strīdu risināšanā". Ministru kabineta 2009. gada 18. februāra rīkojums Nr. 121. www.likumi.lv/doc
- ²⁴ www.mk.gov.lv
- ²⁵ Turpat.
- ²⁶ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2008/52/EK "Par konkrētiem mediācijas aspektiem civillietās un komercietās". *Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis*. 2008. gada 21. maijs.
- ²⁷ Līgers V. *Mediācija Latvijā — jauna pieeja domstarpību risināšanai*. 5. turpinājums. www.Mediācija.lv
- Mediators Līgers raksta, ka ekspertu viedokļi par un pret normatīvo regulējumu ir atšķirīgi. Daži domā, ka normatīvais regulējums ir nepieciešams, daži, ka nē.
- ²⁸ Tas pats tika ieteikts 2008. gada 1. aprīlī "Providus" rīkotajā diskusijā "Alternatīvo strīdu risināšanas metožu ieviešana administratīvajā procesā Latvijā". Litvins G. Par iespējām pilnveidot administratīvo procesu Latvijā. www.Mediācija.lv

MEDIATION: APPLICATION IN USA AND PROSPECTS IN LATVIA

Jānis Bolis

Summary

Key words: *mediation, mediation in Latvia*

The article examines the development, use, advantages and disadvantages of mediation in the United States. It also discusses the introduction of mediation in Latvia, focusing on the teaching of mediation, development of mediation associations and proposed government regulation thereof. The author also describes the two mediation models in current use in the USA, problem solving and transformative mediation, and compares it to the two models that have been introduced in Latvia — problem solving and integrative mediation. The author argues that both models have a place in Latvia, however, since the two approaches differ in their philosophical orientation, the mediators themselves must choose which model they will practice.

As regards the proposed government regulation of mediation in Latvia, the Ministry of Justice proposes to regulate mediation from the top down, introducing sequentially (not simultaneously) private mediation, then court annexed mediation, then mediation where judges and court officials act as mediators, and, finally, integrative mediation. The author argues that Latvia does not yet have sufficient experience for enactment of such sweeping legislation. Instead, he recommends immediate introduction of mediation in society generally, and in the courts specifically, without regulation, so that mediation in Latvia can grow from the ground up. Then, from the experience gained, meaningful legislation can be developed.

The author concludes that the future of mediation in Latvia is now in the hands of Latvian mediators and mediation associations. He urges them to lobby the Ministry of Justice to immediately introduce court-annexed mediation, render *pro bono publico* consultations, and continue training new mediators.